

SANAL KAYTARMA: BİR KAMU KURUMUNDA AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA*

CYBERLOAFING: AN EMPIRICAL RESEARCH ON A PUBLIC INSTITUTION*

Doç. Dr. Ömer Faruk ÜNAL¹
Songül TEKDEMİR²

ÖZET

Sanal kaytarma, çalışanların iş saatlerinde bilişim teknolojilerini iş dışı faaliyetler için kullanmasıdır. Bu araştırmanın amacı, bir kamu kurumunda çalışanların sanal kaytarma eylemlerini analiz etmek ve sanal kaytarma eylemlerinin bir kısım değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmaktır. Veriler anket kullanılarak toplanmıştır. Araştırmaya kamu kurumunun Antalya Bölge Müdürlüğü'ne bağlı 10 biriminde çalışan 136 kişi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre sanal kaytarma eylemlerinin ilgili kamu çalışanlarında düşük düzeyde gerçekleştiği ve sanal kaytarma eylemleri düzeyinin bazı değişkenlere göre (eğitim, yaş, pozisyon, çalışma yılı, internet kullanma becerisi ve kullanma sıklığı vs.) anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanal Kaytarma, Kamu Çalışanları, Kamu Kurumu.

Jel Kodları: M15, L86, J88.

ABSTRACT

Cyberloafing is employees' usage of information technologies for non-work related objectives during the work hours. The aim of this research is to analyze the level of cyberloafing activities of public officials and to explore whether it differs according to some variables in a public institution. Data were collected by means of questionnaires from 136 public officials in 10 branches of a public institution of the Regional Directorate of Antalya. The results indicate that the level of cyberloafing activities of the public officials in this public institutions is very low and it significantly differs according to some variables (educational level, age, statue, work tenure, internet skill and usage frequency etc.).

Key Words: Cyberloafing, Public Officials, Public Institutions.

Jel Codes: M15, D23, J41.

1. GİRİŞ

İnternet örgütler için bir üstünlük olmanın ötesinde artık bir zorunluluk haline gelmiştir. İnternetin işyerlerinde yaygınlaşması ve işin bir altyapısı haline gelmesi işyerinde kişisel internet kullanımı konusunu gündeme taşımıştır. İş yerinde kişisel internet kullanımı kişisel e-postaları kontrol etme ve haberlere şöyle bir göz atmaktan (en masum görüneni) müstahcen içerikli sitelerine girme, başkalarına cinsel içerikli mesaj gönderme veya yasal olmayan yollardan program indirmeye (en tehlikeli olanları) kadar çok geniş bir yelpazede yer alan eylemleri kapsamaktadır. Bu geniş yelpaze içindeki eylemlerin bir kısmı iş yeri telefonundan evi aramak gibi masum bir ihtiyaç olarak değerlendirilebilirken diğer bir

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, omerunal@sdu.edu.tr

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, songultekdemir@gmail.com

kısmı da örgütleri bir kısım yasal ve maddi sorumluluklarla karşı karşıya getirebilen, asla izin verilmemesi gereken eylemler olarak karşımız çıkmaktadır.

İnternete erişimin yaygınlaşması ile birlikte çalışanların da giderek daha fazla kişisel amaçlı internet kullandıklarını göstermektedir. Bir araştırmanın sonuçlarına göre çalışanlar haftalık 3 saatten günlük 2.5 saate kadar kişisel amaçlı internet kullanmaktadırlar (Blanchard ve Henle, 2008: 1068). Başka bir araştırmanın sonucuna göre bilgisayar kullanabilen çalışanların %82'si iş saatlerinde kişisel amaçlı internet kullanmaktadır (Garrett ve Danziger, 2008: 944). Mayıs 2000'de bir moda firmasının 25 dakikalık gösterisini mesai saatleri içinde iki milyon kişinin internetten izlemiş olması (Anandarajan vd., 2004: 70) da olayın boyutlarını göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir.

Örgütler, çalışanları özel internet kullanımından dolayı yazılı ve sözlü uyarıdan işten çıkarmaya kadar değişik şekillerde cezalar vermektedirler (Mahatanankoon vd., 2004: 93). Örgütlerin %20-%30'unun en az bir kişiyi pornografi, sanal alışveriş ve online kumarı kapsayan sanal kaytarma yaptığından dolayı işten çıkardığı tahmin edilmektedir (Blanchard ve Henle, 2008: 1068).

Sanal kaytarmayla ilgili yapılan araştırmalar konu ile ilgili farklı görüşlerin olduğunu ortaya koymaktadır. Konuya olumsuz yaklaşanlar; işyerinde kişisel internet kullanımının (sanal kaytarma) hem çalışana (olumsuz sonuçlar) hem de örgüte (verimliliğin azalması ve maddi kayıplar, yasal yaptırımlar, internet hatlarının yoğunluğu gibi) zararının olduğunu ileri sürmektedirler (Lieberman vd., 2011: 2192). Foster (2001: 339), internet bağımlılığının alkol, madde ve kumar bağımlılığından sonra yeni bir bağımlılık olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Sanal kaytarma; [sanal] hırsızlık, programların çökertilmesi ve verilerin tahrip edilmesi gibi olmasa da genel olarak problemlili bir eylem olarak kabul edilmektedir (Garrett ve Danziger, 2008: 938).

Blanchard ve Henle'ye (2008: 1069) göre sanal kaytarma bütünüyle iyi veya kötü olarak düşünülmemelidir. Sanal kaytarma çalışanlara zarar verebileceği gibi onların gelişimine katkı da sağlayabilir. Garrett ve Danziger'e (2008: 951) göre örgütler en az iki nedenden dolayı işle ilgili olmayan internet eylemlerine (unproductive behaviors) tolerans gösterebilirler. Birincisi, bu tür eylemler bilişim teknolojilerinin işle ilgili kullanımını daha buluşçu (innovative) hale getirebilir. Dolayısıyla internet verimliliği ve yaratıcılığı güçlendirmede bir araç olabilir. Çünkü birçok çalışan çalışma saatlerinde kişisel internet kullanımının onları işlerinde daha da buluşçu yaptığına inanmaktadır. İkinci olarak, çalışanlar işverenin kendilerine değer verdiğini ve örgütte tutmak istediğini düşünebilirler.

Ugrin ve Pearson'a (2013: 818) göre sanal kaytarmaya karşı caydırıcı mekanizmaların etkili olabilmesi için bireylerin davranışları, duyguları ve algıları durumsal olarak ele alınmalıdır. Çalışanlar kuralları ihlal edenlerin yakalandığını ve ciddi şekilde cezalandırıldığını bilmediği zaman, sanal kaytarmayı azaltmaya yönelik izleme sistemleri ve politikaları nispi olarak etkisiz kalmaktadır. Nitekim bir araştırmanın sonuçlarına göre caydırıcı cezalandırılma ve profesyonel bir izleme sisteminin varlığı çalışanların sanal kaytarma eğilimini azaltmaktadır. Aynı zamanda sanal kaytarma yapanlara karşı geçmişte uygulanan yaptırımlar ve sanal kaytarma ile ilgili farkındalık da sanal kaytarmayı azaltıcı etki göstermektedir (Hassan, vd., 2015, 97).

Araştırmalar teknolojinin iş ve özel yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesiyle birlikte sanal kaytarma eylemlerinin de giderek artma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Weatherbee, 2010: 36; Özkalp vd. 2012: 31, 32). Bu nedenle iş yerinde kişisel internet kullanımını bilim adamlarının dikkatini son yıllarda giderek daha da fazla çekmeye başlamıştır (Lim ve Chen, 2012: 343). Dolayısıyla konunun güncel bir problem olması ve

yerli yazında sanal kaytarma ile ilgili çalışmaların nispi olarak az yapılmış olması bu çalışmanın temel saikini oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın temel araştırma sorusu şudur: kamu çalışanlarının sanal kaytarma eylemleri çalışanların demografik ve internet kullanımı değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir? Bu doğrultuda çalışmanın amacı, kamu sektöründe çalışanların sanal kaytarma eylemlerini analiz etmek ve sanal kaytarma düzeylerinin demografik değişkenlere ve internet kullanma değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmaktır.

Bu çalışmada öncelikli olarak sanal kaytarma kavramı ve sanal kaytarma çeşitleri açıklanmaktadır. İkinci bölümde araştırma yöntemi, bulgular ve sonuç yer almaktadır. Sonuç kısmında sanal kaytarmanın yönetilmesi ile ilgili önerilerde bulunmaktadır. Ülkemizde sanal kaytarma ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlılığı göz önüne alındığında bu çalışmanın yazına katkı sağlayacağı ve gelecek araştırmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

2. SANAL KAYTARMA

2.1. Kavram

Çalışanların iş yerinde özel amaçlı internet kullanımı İngilizce yazında (aralarında küçük farklılıklar olmakla birlikte) çeşitli biçimlerde ifade edilmektedir (Mahatanankoon vd., 2004: 93; Kim ve Byrne, 2011: 2271); sapkın internet kullanımı (internet deviance), internetin kötüye kullanımı (internet abuse), sanal kaytarma (cyberloafing), problemli internet kullanımı (problematic internet use), internet bağımlılığı (internet addiction), non-work-related computing (işle ilgili olmayan bilgisayar kullanımı), cyberslacking (sanal miskinlik), cyberbludging (sanal aylaklık), on-line loafing (online kaytarma), personal web usage at work (işyerinde kişisel internet kullanımı), internet dependency (internet bağımlılığı), internet addiction disorder (internete bağımlılık bozukluğu).

Türkçe yapılan çalışmalarda ise iş yerinde özel amaçlı internet kullanımı; sanal kaytarma, siber sapkınlık, siber aylaklık, siber kaytarma, iş saatlerinde iş dışı internet kullanımı, internet suiistimali, internette eğlence amaçlı gezinme ve gereksiz bilgisayar kullanımı gibi çeşitli şekillerde ifade edilmektedir (Örücü ve Yıldız, 2014: 100). Bu araştırmada sanal kaytarma ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir.

Sanal kaytarma ile ilgili yazında çeşitli tanımlamalara rastlanmaktadır.

Sanal kaytarma; çalışanların, kurumun internetini mesai saatleri içinde, kendi özel amaçları için kullanmalarıdır (Lieberman vd., 2011: 2192, Lim ve Teo, 2005: 1081, Lim, 2002: 675).

Anandarajan ve Simmers'e (2004: 19) göre sanal kaytarma "çalışma saatlerinde örgütün her hangi bir kaynağını mevcut işin gerektirdiği faaliyetler dışında kullanarak yapılan gönüllü online web davranışlarıdır.

Örücü ve Yıldız'a (2014: 99) göre ise sanal kaytarma; iş için kullanıma sunulmuş bilgisayar ve internet sistemlerinin kişisel amaçlar için kullanılmasıdır.

Sanal kaytarma, zamanın verimsiz olarak geçmesine sebep olduğundan dolayı sapkın iş yeri davranışı (çalışanların gönüllü olarak yaptıkları örgütün normlarını ihlal eden, çalışanların ve örgütün refahını olumsuz olarak etkileyen davranışlar) olarak düşünülmektedir (Lim ve Teo, 2005: 1083).

Anandarajan vd.'ne (2011: 578) göre sanal kaytarma; 21. yüzyıl işletmelerinde "çalışanların, psikolojik sözleşmede balans ayarı yapma teşebbüslerinin" göstergesidir. Bu

bakımdan sanal kaytarma; “çalışanların örgütün kendi menfaatleri için geliştirdiği normların aksine kasıtlı-ihiyari online web davranışlarıdır”.

Yukarıda verilen tanımlardan hareketle sanal kaytarmanın sınırlarının tam olarak belli olmadığını söyleyebiliriz. Tanımların ortak noktası sanal kaytarmanın “işle ilgisi olmayan ya da kişisel” eylemler olması “mesai saatlerinde” yapılması ve “istendik bir eylem” olmasıdır. Araç noktasında ortak bir yön bulunmamaktadır: bilgisayar, internet, telefon (günümüzde bilgisayar ve telefon arasında önemli bir fark kalmadı). Diğer bir konu ise çalışanların mesai saatlerinde kendi bilgisayarları ve mobil cihazlarını kişisel amaçlı kullanmalarının (internete girme, oyun oynama vs. gibi sanal kaytarma kapsamındaki bütün eylemler) sanal kaytarma sayılıp sayılmayacağı tartışılması gereğidir. Örnek olarak Anandarajan ve Simmers (2004: 19) bilgisayara önceden indirilen oyunları oynamayı ve indirilen müzikleri dinlemeyi sanal kaytarma kapsamı dışında tutmaktadır.

Sanal kaytarma ile ilgi üzerinde durulması gereken önemli konu “kaytarma eylemi mi” yoksa “işyerine ait bilişim teknolojilerinin kullanımı mı” olduğu üzerinde tartışılması gereken bir konudur. Buradan hareketle sanal kaytarma için aşağıdaki tanımları önerilebilir.

Sanal kaytarma; çalışma saatlerinde, çalışanların kendi istekleri ile bilişim araçlarını mevcut işleriyle ilgisi olmayan amaçlarla kullanmasıdır.

2.2. Teorik Çerçeve

Örgütsel davranış yazınında üretkenlik karşıtı sapkın davranışlar kapsamında değerlendirilen sanal kaytarma (Özkalp vd., 2012) “Psikolojik sözleşme”, “Örgütsel adalet” “Sosyal öğrenme”, “Etik karar verme”, “Genel caydırıcılık (deterrence)”, “Planlı davranışlar”, “Sosyal mübadele”, “Sosyal bilgi işleme”, “Eşitlik” ve “Tepki” gibi bir çok teori/yaklaşım ile ilişkilendirilmektedir. Bu kısımda bu teorilerin yalnızca bir kısmına değinilmektedir.

Psikolojik sözleşme, çalışma yaşamında örgüt ve çalışan arasındaki bir takım karşılıklı yükümlülükleri ve konuşulmamış beklentileri ifade etmektedir. Araştırmalar, çalışmada psikolojik sözleşmenin ihlal edildiğine dair bir algı oluşması durumunda çalışanın birtakım üretkenlik karşıtı iş davranışlarında bulunduğunu göstermektedir (İyigün vd., 2014: 57).

Etik karar verme yaklaşımı; etik olmayan davranışların ahlaki değerler, ahlaki düzey ve sorumluluktan kaçma gibi faktörlerden etkilendiğini ileri sürmektedir. Genel caydırıcılık teorisine göre eğer bireyler cezalandırılmayacakları ve yakalanmayacakları konusunda kendilerini güvende hissetmezlerse davranışlarından vazgeçmektedirler. Sosyal öğrenme teorisine göre sanal kaytarma eylemini yapan bireyler büyük ihtimalle aynı eylemi yapan diğer çalışanlardan etkilenmektedirler ve diğerlerinin davranışlarına göre kendi davranışlarını konumlandırmaktadırlar (Polzer-Debruyne, 2008, 34). Tepki (reactance) teorisine göre özgürlüğe müdahale ve denetim, insanları özgürlüklerini tekrar sağlama konusunda motive temektedir. Bu bağlamda insanlar eğer kendi kişisel web kullanma özgürlüklerinin sınırlandırıldığını düşünürlerse buna tepki gösterebilirler (Polzer-Debruyne, 2008, 71).

Sosyal mübadele teorisine göre bir kişi diğerine bir fayda sağladığında aralarında karşılıklı yükümlülüklerden oluşan bir ilişki gelişmektedir. Dolayısıyla çalışanlar davranışlarını kısmen örgütün ve yöneticilerinin kendilerine karşı olan tutum ve davranışlarına göre şekillendirmektedirler (Polzer-Debruyne, 2008, 67). Sosyal mübadele teorisi, örgütsel adalet teorisi ve işyeri sapkınlığı ile ilgili araştırmalara göre eğer çalışanlar, işverenler tarafından kendilerine karşı adil davranılmadığını algıladıkları ise çalışanların bu durumdan memnun olmaması ve buna karşılık vermesi beklenmektedir (Lim, 2002: 679).

2.3. Sanal Kaytarma Çeşitleri

Sanal kaytarma eylemleri araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Burada bu sınıflandırmalardan bazıları açıklanmaktadır.

Anandarajan vd., (2004: 69-72) kişisel internet kullanımını verimlilik ve örgüt-birey açısından dört gruba ayırmıştır.

Suiistimale Açık Eylemler (Disruptive): Örgüt için zararlı görülen ve internet kullanımının genel olarak olumsuz yönlerini içeren eylemlerdir. Bu eylemler internetin istismarı olarak da adlandırılmaktadır. Müstehcen sitelere girme, online oyun oynama ve müzik indirme bu tür eylemler arasında sayılmaktadır.

Rahatlama Eylemleri (Recreational): Bu grup eylemler boş vakit geçirme ve eğlence ile ilgilidir. Dinlenme/eğlenme veya sosyal aktivitelerle ilgili, ilgi alanları ile ilgili ya da satın alınması düşünülen ürünlerle ilgili araştırma yapma eylemleri bu gruba girmektedir.

Kişisel Öğrenme Eylemleri (Personal Learning): Örgüt ile ilgili haberleri takip etme, eğitim imkânlarını araştırma, profesyonel kuruluşların sayfalarını ziyaret etme ve güncel olaylarla ilgi okumalar yapma gibi eylemler bu gruba girmektedir.

Belirsiz Eylemler (Ambiguous): En belirsiz olan gruptur. Sohbet odalarında kurumla ilgi tartışmalara katılmak, resmi sitelere girmek ve sohbet odalarında diğer kurumlarla ilgili bilgi edinmek üzere bu grupta üç eylem yer almaktadır.

Yukarıda bahsedilen bu dört grup eylemin çalışan ve örgüt açısından olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Suiistimale açık eylemlerin çalışan için olumsuz sonuçları olmakla birlikte asıl örgüt için büyük riskler barındırmaktadır. Rahatlatıcı eylemler önemsiz olmasına rağmen çalışanın iş güvenliğini ve itibarını tehlikeye atabilir. Öğretici eylemlerin hem örgüte hem de çalışana birçok faydası bulunmaktadır. Çalışanların internette araştırma yapması, öğrenme amaçlı gezmesi onların öğrenme süreçlerine katkı sağlayabilir ve streslerini azaltabilir. Dolaylı olarak örgütün verimliliğine katkı sunabilir. Bu eylemlerin birçoğu; eğitim materyallerinin, haberlerin, olayların ve firma bilgilerinin araştırılmasını ve bilgilerin işlenmesini gerektirdiğinden daha bilgili ve eğitilmiş çalışanların ortaya çıkmasına katkı sunacaktır. Sohbet odalarında tartışmalara katılmak, çalışanın kurum veya rakipler için yapacağı açıklamaların [türü ve niteliğine] göre kurum için hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Anandarajan vd., 2004: 69-72).

Lim (2002: 685) sanal kaytarmayı gezinme (browsing) ve e-posta faaliyetleri olarak sınıflandırmaktadır. Gezinme faaliyetlerini chat yapma, alışveriş yapma, haber ve spor sayfalarını dolaşmak gibi işlemler oluşturmaktadır. E-posta faaliyetlerini ise gönderme, alma ve kontrol işlemleri oluşturmaktadır.

Mahatanankoon vd. (2004: 101), kişisel e-ticarette, kişisel bilgi araştırmak/izlemekle ve kişisel iletişimle ilgili olmak üzere sanal kaytarmanın üç boyutlu bir yapı gösterdiğini belirtmektedirler.

Blanchard ve Henle'ye göre (2008: 1067) önemsiz (minor) ve önemli (serious) olmak üzere iki sanal kaytarma çeşidi bulunmaktadır. Genel olarak e-posta kullanımı ve internete haber sitelerine göz atmalar önemsiz sanal kaytarmalardır. Bu tür eylemler, özel telefon görüşmeleri yapmak ve masada bulunan gazeteyi okumak gibi göz yumulabilecek fakat bütünüyle uygun karşılanmayan eylemler kapsamında değerlendirilebilir. Online kumar oynama, sohbet odalarını ziyaret, blog okuma, müzik indirme ve müstehcen sitelere girme gibi yasal olmayan ve kötü amaçlı internet kullanımları ise ciddi sanal kaytarma eylemlerini oluşturmaktadır.

Anandarajan vd. (2011: 580-581) bir başka çalışmada sanal kaytarma eylemlerini dört grupta toplamaktadır: iş-aile, hedonik, kişisel gelişim ve örgütsel vatandaşlık. İş-aile ile ilgili eylemler çalışma saatlerinde bireyin şahsi işlerini yapmasını kapsamaktadır. Bu tür eylemler kişileri dinlendirmekte ve streslerini azaltmaktadır. Dolayısıyla bu tür eylemlere müsaade edilmesi bireyin iş aile dengesini kurmasına katkı sağlamakta, bu da kişinin psikolojik ve sosyal refahını, moral ve motivasyonu artırarak bireye doğrudan örgüte ise dolaylı fayda sağlamaktadır. Hedonik eylemler kişiye zevk ve eğlence veren eylemlerdir. Bunlar kısa dönemde stresini azaltarak kişiye fayda sağlayabilir, ancak örgüte çok fazla faydası olmamaktadır. Kişisel gelişim davranışları hem çalışana hem de örgüte faydalı eylemlerdir. Bunlar eğitim ve günlük olaylarla ilgili bilgilerin araştırılmasını ve işlenmesini içermektedir. Örgütsel vatandaşlıkla ilgili eylemler ise örgüte doğrudan bireye ise dolaylı olarak fayda sağlayan eylemlerdir. Örgütün çıkarları için dış çevrenin izlenmesi ve örgütün gelişimi için yeni fikirlerin araştırılmasını kapsamaktadır.

Blanchard ve Henle'ye göre (2008: 1070) sanal kaytarmanın her bir çeşidinin farklı etkeni (antecedents) bulunmaktadır. Sanal kaytarmaya yol açan etkenler bireysel, örgütsel ve durumsal olmak üzere üç grupta toplanmaktadır. Sanal kaytarma ile ilgili algı ve tutumlar, genel olarak internet kullanımı, kişisel özellikler, internet alışkanlığı, demografik özellikler, sanal kaytarmaya meyil, internet kullanımı ile ilgili sosyal normlar ve ahlaki değerler sanal kaytarmaya etki edebilecek bireysel etkenler arasında sayılmaktadır (Ozler ve Polat, 2012: 5,6). Ancak bu bireysel faktörlerin sanal kaytarmaya etkisi üzerinde literatürde görüş birliği bulunmamaktadır.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Amaç

Bu araştırmanın amacı, kamu sektöründe çalışanların sanal kaytarma eylemlerini analiz etmek ve sanal kaytarma eylemlerinin demografik değişkenlere ve internet kullanma değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmaktır.

3.2. Araştırma Yöntemi

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini eğitim alanında faaliyet gösteren bir kamu kurumunun bölge müdürlüğünde görev yapan kamu çalışanları oluşturmaktadır. Bu kamu kurumunun bölge müdürlüğüne bağlı Antalya, Isparta ve Burdur illerindeki 10 biriminde 208 kişi çalışmaktadır. Çalışanların tamamına ulaşılmak hedeflenmiştir. Doldurulan anket sayısı 140'dır. Bütün ifadelerin nadiren (1) işaretlediği 4 anket formu değerlendirmeye alınmamıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket Akca'nın (2013) çalışmasından alınmıştır. Anket 3 bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümü çalışanların demografik ve internet kullanımı bilgilerini belirlemeye yönelik 18 sorudan oluşmaktadır. Anketin ikinci bölümünde Anandarajan vd.'nin (2004) "Kişisel İnternet Kullanma Eylemleri" (Personal Web Usage Behaviors) ölçeğinden Türkçeye uyarlanan anket kullanılmıştır. Ölçek 4 boyutta, 40 ifadeden oluşmaktadır. Anketin üçüncü bölümü bu makalede kullanılmamıştır.

Kişisel İnternet Kullanma Eylemleri (sanal kaytarma) anketindeki ifadeler 1 ile 5 arasında değişen değerler almaktadırlar: Hiçbir Zaman(1), Nadiren(2), Bazen(3), Sıklıkla(4), Her Zaman(5). Ölçekte "olumsuz ifade" bulunmamaktadır. Ölçekteki ifadelerin değerinin 1 den

5'e doğru artması çalışanın sanal kaytarma eylemini daha fazla sıklıkla gosterdiğini ifade etmektedir.

Anket formu bilgisayar ortamında cevaplanacak şekilde hazırlanmış ve anket bağlantısı (link) tüm çalışanların e.posta adreslerine gönderilmiştir. E-postada; çalışmanın amacı, doldurulmasının gönüllülük esasına dayandığı, bilgi güvenliğinin sağlanacağı belirtilmiş ve bir haftalık süre içinde cevaplanması istenmiştir. Ankette tüm soru ve ifadelerin doldurulması zorunlu hale getirildiğinden dolayı sadece tam olarak doldurulmuş anketler geri kabul edilmiştir. Anketlerin geri dönüş oranı %68.6 dır.

Verilerin Analizi

Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistikler, Bağımsız rneklem T Testi, Tek Yönlü Varyans (Anova) analizi ve Faktör analizinden faydalanılmıştır. Elde edilen veriler %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3.3. Bulgular ve Yorumlar

Güvenilirlik ve Faktör Analizi Bulguları

Sanal kaytarma leğinin güvenilirlik değeri (Cronbach's Alpha) oldukça yüksek bulunmuştur (0.932).

Ölçekteki verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Buna göre sanal kaytarma ölçeğinde veriler normal dağılıma uymaktadır ($p=0.20>0.05$).

Verilerin faktör analizine uygunluğunu anlamak için KMO ve Bartlett testi uygulanmıştır. KMO değeri 0.835 bulunmuştur. Bu değer örneklem yeterliliğinin faktör analizi yapmağa uygun olduğunu göstermektedir. Bartlett küresellik testinin sonucu ($p=0.00$) istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla bu sonuçlar faktör analizi yapılabileceğini göstermektedir (Kalaycı, 2008: 322).

Faktör analizi sonucunda ilgili faktörlerin altına yerleşmeyen ifadelerin analizden çıkarılmasıyla geriye dört boyutta 24 ifade kalmıştır (izelge 1). Faktörler orijinal ölçekte olduğu gibi adlandırılmıştır.

Dört faktör toplam varyansın %61.55'ini açıklamaktadır. Bu cümleden olarak geliştirici-öğretici eylemler %22.2, suistimale açık eylemler %17.99, rahatlatıcı eylemler %13.76, belirsiz eylemler %7.69 açıklama gücüne sahiptir.

Çizelge 1. Döndürülmüş Bileşen Matris

İfadeler	Bileşenler			
	Geliştirici eylemler	Suiistimale açık eylemler	Rahatlatıcı eylemleri	Belirsiz eylemler
30. Sendika ve meslek örgütlerinin web sitelerini takip	0,88			
31. Eğitimle ilgili siteleri takip	0,85			
34. Kurs-seminerler hakkında bilgi edinme ve başvuru yapma	0,78			
29. Akademik yayınları ve haberleri takip	0,76			
36. Alanla ilgili siteleri takip	0,71			
32. Mevzuata yönelik araştırma	0,69			
35. Haber portalları üzerinden gündemi takip	0,68			
33. Diğer kurumların faaliyet ve başarılarını takip	0,67			
28. Kurumun internet sitesini takip	0,56			
21. Açık artırma sitelerinde alım/satım işlemleri		0,79		
19. Online bahis/kumar vb. sitelere girme		0,76		
23. Online oyun oynama		0,73		
13. Kişisel web sitesi üzerinde çalışma		0,73		
12. Blogları takip		0,73		
10. Sohbet odalarında özel yaşama ilişkin paylaşımlar		0,69		
17. İnternet reklamlarını inceleme		0,65		
26. İlan ve fırsat sitelerini takip		0,56		
8. Hobi ve ilgi alanlarıyla ilgili araştırma			0,78	
2. Online alışveriş/fiyat araştırması			0,73	
3. Amaçsızca internette dolaşma			0,71	
6. Ürün satın almak için araştırma			0,70	
1. Hafta sonu için eğlence/sosyal program yapma			0,67	
39. Devlet kurumlarının web sitelerini ziyaret				0,76
40. Sohbet odalarında diğer kurumlarla ilgili bilgi toplama				0,50

Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik değerleri Çizelge 2’de verilmiştir. Bu sonuçlar itibarıyla ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik değerlerinin, “belirsiz eylemler” boyutu hariç, oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Belirsiz eylemler boyutunun güvenilirliği ise kabul edilebilir düzeydedir.

Çizelge 2. Sanal Kaytarma Alt Boyutlarının Güvenilirlik Değerleri

	Cronbach's Alpha	Anket Sayısı	İfade Sayısı
Geliştirici eylemler	0.92	136	9
Suiistimale açık eylemler	0.87		8
Rahatlatıcı eylemler	0.81		5
Belirsiz eylemler	0.55		2

Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan çalışanların kişisel özellikleri ile ilgili bilgilerine yer verilmiştir. Çizelge 3 incelendiğinde çalışanlarla ilgili bazı belirgin özellikler ortaya çıkmaktadır. Kurumda kadınlar (%44) ile erkeklerin (%56) sayısı bir birine yakındır, çalışanların %62’si 26-45 yaş grubunda yoğunlaşmaktadır, %53’ü lisans ve üzeri eğitime

sahip, %85'i memur, %57'si on yılın üzerinde aynı pozisyonda ve aynı kurumda çalışmaktadır.

Çizelge 3: Demografik Değişkenlerin Sıklıkları ve Oranları

		Sıklık	%
Cinsiyetiniz	Erkek	76	55,9
	Kadın	60	44,1
Yaşınız	25 yaş aşağısı	11	8,1
	26-35 yaş	42	30,9
	36-45 yaş	42	30,9
	46 yaş üzeri	41	23,5
Eğitim Düzeyiniz	Lise	35	25,7
	Önlisans	29	21,3
	Lisans	49	36,0
	Lisans üstü	23	16,9
Pozisyonunuz	Yönetici	20	14,7
	Memur	116	85,3
Bulduğunuz pozisyonda kaç yıldır çalışıyorsunuz?	1-5 yıl	32	23,5
	6-10 yıl	27	19,9
	11-15 yıl	30	22,1
	16 yıl ve üzeri	47	34,6
Şu an görev yaptığınız kurumda kaç yıldır çalışıyorsunuz?	1-5 yıl	35	25,7
	6-10 yıl	24	17,6
	11-15 yıl	28	20,6
	16 yıl ve üzeri	49	36,0

İnternet Kullanımı ile İlgili Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan çalışanların internet kullanımı ile ilgili bilgilerine yer verilmiştir. Çizelge 4'de çalışanların internet kullanımı ile ilgili bilgilerine yer verilmektedir. Buna göre çalışanların %80'i beş yıldan fazla süre internet kullanmaktadır. Çalışanların %70'i kurum internetini kullanmaktadır. Çalışanların %90'ı internet kullanma becerisinin orta ve ileri düzeyde olduğunu düşünmekte, %76.5'i her gün internete girmekte, %70'i günde en az bir saat internette kalmakta ve yarısı bir saatten fazla kesintisiz bağlanmakta, %75'i sosyal paylaşım sitelerine, %65 ise bir e-posta grubuna üye ve %60'ı dosya paylaşmaktadır. Katılımcıların yaklaşık yarısı (%46) mesai saatleri içerisinde iş ile ilgisi olmayan bir uğraş içerisinde olmayı kabul edilebilir bir durum olarak görmediğini ve %63'ü internete girdikleri zaman giriş amaçlarından bilerek ya da bilmeyerek uzaklaştığını belirtmektedir.

Çizelge 4: İnternet Kullanımı ile İlgili Değişkenlerin Sıklıkları ve Oranları

		Sıklık	%
Kaç yıldır internet kullanıyorsunuz?	1-5 yıl	28	20,6
	6-10 yıl	87	64,0
	10 yıldan fazla	21	15,4
İşyerindeki odanızda kullandığınız internet bağlantısını daha çok hangi kaynaktan sağlıyorsunuz?	Kurum	96	70,6
	Özel Hattım	40	29,4
Kendi internet kullanma becerilerinizi nasıl değerlendirirsiniz?	Başlangıç	13	9,6
	Orta	71	52,2
	İleri	52	38,2
İnternet kullanım sıklığınız nedir?	Her gün	104	76,5
	Haftada bir kaç gün	32	23,5
Günde kaç saatinizi internette geçiriyorsunuz?	Bir saatten az	39	28,7
	Bir saatten fazla	97	71,3
İnternette ne kadar süre kesintisiz bağlı kalıyorsunuz?	Bir saatten az	69	50,7
	Bir saatten fazla	67	49,3
Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine üye misiniz?	Evet	102	75,0
	Hayır	34	25,0
Sosyal medya üzerinden çeşitli paylaşımlarda bulunuyor musunuz? (resim, video, mesaj vb.)	Evet	81	59,6
	Hayır	55	40,4
Herhangi bir e-posta grubuna üye misiniz?	Evet	88	64,7
	Hayır	48	35,3
İnternete bağlanma gerekçenizden -bilerek ya da bilmeyerek- uzaklaşarak farklı konularla ilgilendiğiniz oluyor mu?	Evet	41	30,1
	Hayır	50	36,8
	Bazen	45	33,1
Sizce mesai saatleri içerisinde internet üzerinde işiniz ile ilgisi olmayan bir uğraş içerisinde olmak kabul edilebilir bir durum mudur?	Evet	25	18,4
	Hayır	62	45,6
	Kısmen	49	36,0

Çalışanların internet kullanarak yapmış oldukları işlemlerin sıklıkları ve oranları Çizelge 5’te verilmektedir. Çalışanlar, 27 işlemde en fazla kurumSİS’de resmi işlemleri yapma, kurumun web sayfasıyla ilgili işlemler yapma ve e-posta alma ve gönderme yapmaktadır. Öte yandan online bahis oynama, kişisel web sayfasıyla ilgili işlemler yapma ve oyun oynama çalışanların en az yaptıkları sanal işlemler olarak belirtilmektedir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak e-posta gönderip alma, işle ilgili olmayan siteleri ziyaret etme ve haber sitelerine girme en sık yapılan işlem arasında yer almaktadır. Müstehcen sitelere girme, oyun oynama, bir şeyler indirme ve online alışveriş yapma ise en az yapılan eylemler arasında yer almaktadır. (Ting ve Grant, 2005: 325; Lim ve Teo, 2005: 1086; Wyatt ve Philips, 2005: 2; Blanchard ve Henle, 2008: 1074; Akca, 2013: 50; Özkalp vd., 2012: 26). Young’ın (1996) yapmış olduğu çalışmada ise internete bağımlı olanlar ve olmayanların kullandıkları internet uygulamaları farklılık göstermektedir. Bağımlı olmayanlar ağırlıklı olarak bilgi toplamaya yönelik (bilgi protokolleri ve www) ve e-posta kullanırken, bağımlı olanlar ağırlıklı olarak iki yönlü iletişim içeren araçlar (chat, haber grupları ya da e-posta) kullanmaktadır.

Köse vd. (2012: 294) araştırma görevlilerinin tamamının iş yerinde gazete okuma, eposta alıp gönderme ve sörf yapmak gibi işle ilgili olmayan faaliyetlere zaman ayırdıklarını belirtmektedir. Kamu görevlileri üzerine yapılan bir araştırmada çalışanların %30'u günlük olarak sanal kaytarma yaptığını belirtmişlerdir (Ting ve Grant, 2005: 326).

Çizelge 5: Sanal İşlemlerin Sıklıkları ve Oranları

İşlemler	Sıklık	%
KurumSİS'de resmi işlemler yapma	113	7,18
Kurum web sayfasıyla ilgili işlemler yapma	104	6,61
E-posta gönderme/alma	94	5,98
Kurumda yürütülecek herhangi bir etkinliğe dair araştırma yapma	93	5,91
Kurum ait mevzuat, talimat vb. evrakları indirme	91	5,79
Portal ve haber sitelerini takip etme	83	5,28
Sosyal medyayı takip etme (Facebook, Twitter vb.)	79	5,02
Adres, telefon, yol tarifi gibi bilgilere ulaşma	68	4,32
İlan sitelerini takip etme	68	4,32
Bankacılık işlemleri yapma	66	4,20
Müzik dinleme/indirme	66	4,20
Alışveriş sitelerini takip etme	58	3,69
.....
Oyun oynama	37	2,35
Tatil rezervasyonu ve çevrimiçi bilet işlemleri yapma	36	2,29
Fırsat sitelerini takip etme	31	1,97
Açık artırma sitelerini takip etme	25	1,59
Blog okuma	23	1,46
Kişisel web sayfasıyla ilgili işlemler yapma	21	1,34
Online bahis/kumar sitelerine girme	10	0,64
Toplam	1573	100

Sanal Kaytarmaya İlişkin Betimsel Değerler

Çizelge 6'da sanal kaytarma ölçeğindeki ifadelerle katılım sıklıkları, yüzdeleri, ortalamaları ve standart sapmaları verilmektedir. Ölçekteki ifadelerle çalışanların %54.6'sı neredeyse hiç, %15.7'si nadiren, %19'u bazen, %8.4'ü sık sık ve % 2.4'ü her zaman katıldıklarını belirtmişlerdir.

Sanal kaytarma ölçeğinin genel aritmetik ortalaması 1.91 dir. Buna göre çalışanların sanal kaytarma eylemlerinin oldukça düşük düzeyde gerçekleştiği söylenebilir. Geliştirici eylemler, suüstimale açık eylemler, rahatlatıcı eylemler ve belirsiz eylemler itibarı ile ortalamalar sırası ile 2.5, 1.3, 1.6 ve 2.3 şeklinde gerçekleşmiştir. Özkalp vd.'ne (2012: 32) göre özel sektör çalışanları boş zaman azlığı ve daha fazla denetimden dolayı kamu çalışanlarına göre daha az sanal kaytarma eylemi gerçekleştirmektedirler.

Ölçekte yer alan ifadelerden aritmetik ortalaması en yüksek olan 3.22 ile "Kurumun internet sitesini takip" ve en düşük olan 1.13 ile "online bahis/kumar vb. sitelerine girme" ifadeleridir.

Çizelge 6: Sanal Kaytarma Eylemleriyle İlgili Sıklık (%), Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Sıklık (%)					Ortalama	Std. Sapma
	Neredeyse Hiç	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman		
K30. Sendika ve meslek örgütlerinin web sitelerini takip	68 (50)	24 (17,6)	30 (22,1)	10 (7,4)	4 (2,9)	1,96	1,13
K31. Eğitimle ilgili siteleri takip	47 (34,6)	31 (22,8)	38 (27,9)	17 (12,5)	3 (2,2)	2,25	1,13
K34. Kurs-seminerler hakkında bilgi edinme ve başvuru yapma	41 (30,1)	29 (21,3)	41 (30,1)	20 (14,7)	5 (3,7)	2,40	1,17
K29. Akademik yayınları ve haberleri takip	37 (27,2)	27 (19,9)	43 (31,6)	23 (16,9)	6 (4,4)	2,51	1,19
K28. Kurumun internet sitesini takip	16 (12)	15 (11)	44 (32)	44 (32)	17 (13)	3,22	1,16
K36. Alanla ilgili siteleri takip	59 (43,4)	27 (19,9)	36 (26,5)	12 (8,8)	2 (1,5)	2,05	1,09
K32. Mevzuata yönelik araştırma	24 (17,6)	14 (10,3)	49 (36,0)	38 (27,9)	11 (8,1)	2,99	1,19
K35. Haber portalları üzerinden gündemi takip	34 (25,0)	30 (22,1)	51 (37,5)	17 (12,5)	4 (2,9)	2,46	1,09
K33. Diğer kurumların faaliyet ve başarılarını takip	34 (25,0)	20 (14,7)	43 (31,6)	27 (19,9)	12 (8,8)	2,73	1,28
S21. Açık artırma sitelerinde alım/satım işlemleri	120 (88,2)	7 (5,1)	8 (5,9)	1 (0,7)	-	1,19	0,56
S19. Online bahis/kumar vb. sitelere girme	125 (91,9)	6 (4,4)	4 (2,9)	1 (0,7)	-	1,13	0,46
S23. Online oyun oynama	107 (78,7)	20 (14,7)	7 (5,1)	2 (1,5)	-	1,29	0,63
S13. Kişisel web sitesi üzerinde çalışma	112 (82,4)	12 (8,8)	11 (8,1)	1 (0,7)	-	1,27	0,64
S12. Blogları takip etme	111 (81,6)	14 (10,3)	8 (5,9)	3 (2,2)	-	1,29	0,68
S10. Sohbet odalarında özel yaşama ilişkin paylaşımlar	121 (89,0)	9 (6,6)	5 (3,7)	1 (0,7)	-	1,16	0,51
S17. İnternet reklamlarını inceleme	108 (79,4)	17 (12,5)	9 (6,6)	2 (1,5)	-	1,30	0,66
S26. İlan ve fırsat sitelerini takip	92 (67,6)	26 (19,1)	17 (12,5)	1 (0,7)	-	1,46	0,74
D8. Hobi ve ilgi alanlarıyla ilgili araştırma	73 (53,7)	39 (28,7)	23 (16,9)	1 (0,7)	-	1,65	0,78
D2. Çevrimiçi alışveriş/fiyat araştırması	95 (69,9)	24 (17,6)	16 (11,8)	1 (0,7)	-	1,43	0,73
D3. Amaçsızca internette dolaşma	72 (52,9)	33 (24,3)	25 (18,4)	5 (3,7)	1 (0,7)	1,75	0,93
6. Ürün satın almak için araştırma	74 (54,4)	34 (25,0)	26 (19,1)	2 (1,5)	-	1,68	0,83
D1. Hafta sonu için eğlence/sosyal program yapma	100 (73,5)	18 (13,2)	17 (12,5)	1 (0,7)	-	1,40	0,73
B39. Devlet kurumlarının web sitelerini ziyaret	35 (25,7)	16 (11,8)	41 (30,1)	35 (25,7)	9 (6,6)	2,76	1,27
B40. Sohbet odalarında diğer kurumlarla ilgili bilgi toplama	77 (56,6)	20 (14,7)	27 (19,9)	9 (6,6)	3 (2,2)	1,83	1,10

Çeşitli Değişkenlere Göre Sanal Kaytarma Eylemlerinin Karşılaştırılması

Çeşitli değişkenlere göre sanal kaytarma eylemleri puanlarının farklılık gösterip göstermediğini araştırmak için hipotez testlerinden faydalanılmıştır. Sanal kaytarma

ölçeğindeki veriler normal dağılıma uyduğu için parametrik (Bağımsız Örneklem T Testi ve Tek Yönlü Anova) testler kullanılmıştır. Farklılıkların kaynağını araştırmak için varyansların eşitliği sağlandığı durumlarda ($p>0.05$) Tukey testi, bunun sonuç vermediği durumlarda LSD testi, varyansların eşitliğinin sağlanmadığı durumlarda ($p<0.05$) ise Tamhane, bunun sonuç vermediği durumlarda Games-Howell testi kullanılmıştır. Analizlerin sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Demografik değişkenlere göre:

1. Cinsiyet değişkenine göre sanal kaytarma ve alt boyutlarının puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu sonuç bir kısım çalışmaların sonuçları ile tutarlıdır (Cavusoglu vd., 2014: 161; Örucü ve Yıldız, 2014: 107; Anandarajan vd., 2000: 78; Lee vd., 2004, 39; Ugrin vd., 2008: 86; Kaplan ve Çetinkaya, 2014: 26-34; Çelik, 2014: 177; Askew, 2014: 514).

Jackson vd.'nin (2001: 372) üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada kadınlar erkelere göre daha fazla e-posta kullanmakta, erkekler de kadınlara göre daha fazla web kullanmaktadır. Ancak her ikisi birlikte düşünüldüğünde kadınlar ile erkekler arasında fark ortadan kalkmaktadır. Akca'nın (2013: 53) okul yöneticileri üzerine yaptığı çalışmada erkeklerin kadınlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptığı, bu bağlamda daha fazla suiistimale açık internet kullandıkları belirtilmektedir. Garrett ve Danziger'in (2008: 947) bilgisayar kullanan çalışanlar üzerine yaptığı çalışma erkeklerin kadınlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıklarını göstermektedir. Lim ve Chen'e (2012: 346) göre erkeklerin sanal kaytarma yapma ihtimalleri kadınlara göre daha yüksektir. Erkekler aynı zamanda sanal kaytarmaya daha fazla zaman ayırmaktadırlar. Vitak vd.'ne (2011: 1756) göre ise erkekler kadınlara göre hem daha sık hem de daha fazla çeşitte sanal kaytarma yapmaktadırlar. Karaoğlan Yılmaz vd.'nin (2015: 293) öğrenciler üzerinde yaptıkları bir çalışma da erkeklerin kadınlara göre daha fazla sanal kaytarma yaptıklarını göstermektedir.

2. Pozisyon değişkenine göre sanal kaytarma ve alt boyutlarının puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu sonuç Akca'nın (2013: 58) çalışmasıyla tutarlıdır.

Garrett ve Danziger (2008: 950), Ugrin vd. (2008: 86) ve Lee'nin (2004: 39) çalışmalarına göre yüksek statüde olanlar diğerlerine göre daha fazla sanal kaytarma yapmaktadırlar. Çünkü daha yüksek statüye sahip olanlar kendilerini daha güçlü hissettiklerinden dolayı daha fazla öz yeterlilik ve otonomiye sahip olduklarını düşünebilirler (Garrett ve Danziger, 2008: 950). Kaplan ve Çetinkaya'ya (2014: 32) göre üst kademe çalışanları alt kademe çalışanlarına göre daha fazla önemsiz sanal kaytarma yapmaktadırlar. Yöneticiler işlerinin oldukça stresli olduklarını düşündüğünden dolayı interneti kısa süreli fikir dağıtmada kolay bir yol olarak görmekteyizler (Ugrin vd., 2008: 86).

3. Yaş değişkenine göre çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.42$ $p=0.019$). Farklılığın kaynağını araştırmak için Tamhane testi kullanılmıştır. Ancak bu test farklılığın kaynağını açıklamamaktadır. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde yaş grubu yükseldikçe sanal kaytarma puanlarının da düştüğü görülmektedir.

-Suiistimale açık eylemler, rahatlatıcı eylemler ve belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

-Geliştirici eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.80$, $p=0.12$). Tamhane testinin sonuçlarına göre farklılık "46 ve üzeri" yaş ile "36-45" yaş grupları arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. Buna göre "46 ve üzeri" yaş grubunun "36-45" yaş

grubuna göre geliştirici eylemler puanları daha düşüktür. “26-35” yaş grubu istisna olmakla yaş grubu yükseldikçe geliştirici eylemler puanları düşmektedir.

Konuyla ilgili yapılan birçok çalışmada gençlerin daha fazla sanal kaytarma faaliyetlerinde bulunduğu tespit edilmiştir (Garrett ve Danziger, 2008: 947; Vitak vd., 2011: 1751; Örucü ve Yıldız, 2014: 108; Morahan-Martin, 2001’den aktaran: Liberman vd., 2011: 2195). Ancak, yaş değişkeninin internet kullanımı üzerinde bir etkisinin olmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Anandarajan vd., 2000: 78; Akca, 2013: 3; Özkalp vd., 2012: 27; Kaplan ve Çetinkaya, 2014: 32).

4. Eğitim değişkenine göre çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($F=11.5$, $p=0.00$). Tukey testinin sonuçlarına göre farklılık lise ile önlisans, lisans ve lisansüstü grupları arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. Lise eğitime sahip olanlar sırasıyla önlisans, lisans ve lisansüstü eğitime sahip olanlara göre daha az sanal kaytarma yapmaktadırlar. Eğitim düzeyi arttıkça sanal kaytarma puanı da yükselmektedir.

-Belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

-Geliştirici eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=8.023$, $p=0.00$). Tamhane testinin sonuçlarına göre farklılık lise eğitimi alanlarla diğer eğitim düzeyine sahip olanların puanlarından kaynaklanmaktadır. Lise mezunu olanlar sırasıyla lisans, önlisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha az geliştirici eylemler puanına sahiptir. Lisans istisna olmakla, eğitim düzeyi arttıkça geliştirici eylemler puanı da yükselmektedir.

-Suiistimale açık eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4.0$, $p=0.00$). Tamhane testinin sonuçlarına göre farklılık lisans mezunları ile lise mezunları arasındaki olumlu farktan kaynaklanmaktadır. Lisans mezunları lise mezunlarına göre daha fazla suiistimal açık eylemler puanına sahiptir.

-Rahatlatıcı eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=10.3$, $p=0.00$). Tamhane testinin sonuçlarına göre farklılık lise mezunları ile lisans ve lisansüstü mezunları arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. Lise mezunları sırasıyla lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha az rahatlatıcı eylemler puanına sahiptir. Eğitim düzeyi arttıkça rahatlatıcı eylemler de artmaktadır.

Kaplan ve Çetinkaya’ya (2014: 32) göre eğitim düzeyi azaldıkça önemsiz sanal kaytarma eylemleri artmaktadır. Chak’a göre (2003: 19) eğitim düzeyi yüksek olanlar daha çok bilgi araştırmak için internet kullanırken eğitim düzeyi düşük olanlar genellikle oyun oynamak için interneti kullanmaktadırlar.

Bazı çalışmalara göre ise eğitim değişkeni ile sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (Garrett ve Danziger, 2008: 947; Vitak vd., 2011: 1756; Özkalp vd., 2012: 27; Akca, 2013: 57; Cavusoglu vd., 2014: 162).

5. “Bulduğunuz pozisyonda kaç yıldır çalışıyorsunuz?” sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.0$, $p=0.3$). Tukey testinin sonuçlarına göre farklılık “11-15” yıl çalışan grubu ile “16 ve üzeri” yıl çalışan grubu arasındaki olumlu farktan kaynaklanmaktadır. “11-15” yıl çalışanların sanal kaytarma puanları “16 ve üzeri” yıl çalışanlara göre daha yüksektir. “16 ve üzeri” yıl çalışan grubu istisna olmakla pozisyondaki çalışma yılı arttıkça sanal kaytarma puanı da artmaktadır.

- Geliştirici eylemler, rahatlatıcı eylemler, suiistimale açık eylemler ve belirsiz eylemler puanları ise anlamlı farklılık göstermemektedir.

Bu sonuç bir kısım çalışmalarla tutarlıdır (Ugrin vd., 2008: 86; Cavusoglu vd., 2014: 162; Lee vd., 2004: 39). Akca'nın (2013: 60) çalışmasında ise pozisyonda çalışma süresi ile sanal kaytarma eylemleri ve alt boyutlarının puanları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

6. "Şu an görev yaptığınız kurumda kaç yıldır çalışıyorsunuz?" sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.00$, $p=0.033$). Games-Howell testinin sonuçlarına göre farklılık "6-10" yıl çalışan grubu ile "16 ve üzeri" yıl çalışan grubu arasındaki olumlu farktan kaynaklanmaktadır. "6-10" yıl çalışanların sanal kaytarma puanları "16 ve üzeri" yıl çalışanlara göre daha yüksektir.

- Geliştirici eylemler, rahatlatıcı eylemler, suiistimale açık eylemler ve belirsiz eylemler puanları ise anlamlı farklılık göstermemektedir.

Kaplan ve Çetinkaya'ya (2014: 32) göre çalışma süresi ile sanal kaytarma eylemleri arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Akca'nın (2013: 61) çalışmasında da kurumdaki çalışma yılına göre sanal kaytarma, rahatlatıcı eylemler ve suiistimale açık eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

İnternet kullanımına göre:

1. "İşyerindeki odanızda kullandığınız internet bağlantısını daha çok hangi kaynaktan sağlıyorsunuz?" sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler, suiistimale açık eylemler ve rahatlatıcı eylemler puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Belirsiz eylemler puanları ise istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($t=-2.17$, $p=0.032$). Buna göre özel internet hattı olanları kurum internetini kullananlara göre daha sık belirsiz eylemler göstermektedir.

Bu sonuçlarla ilgili yazında destekleyici veya farklı sonuca rastlanmamıştır.

2. "İnternet kullanım sıklığınız nedir?" sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($t=3.49$, $p=0.01$).

- Suiistimale açık eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler ($t=3.75$, $p=0.00$), rahatlatıcı eylemler ($t=2.33$, $p=0.23$) ve belirsiz eylemler ($t=2.37$, $p=0.19$) puanları ise istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre "her gün" internet kullananların sanal kaytarma ve geliştirici eylemler, rahatlatıcı eylemler ve belirsiz eylemler puanları "haftada bir kaç gün" internet kullananlara göre daha yüksektir.

Akca'nın (2013: 71) çalışmasında ise internet kullanma sıklığına göre sanal kaytarma, suiistimale açık eylemler ve belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Sıklık arttıkça puanlarda artmaktadır.

3. "Günde kaç saatinizi internette geçiriyorsunuz?" sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($t=-3.71$, $p=0.000$).

- Suiistimale açık eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler ($t=-3.36$, $p=0.01$), rahatlatıcı eylemler ($t=-3.48$, $p=0.001$) ve belirsiz eylemler ($t=-2.74$, $p=0.007$) puanları ise istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre “bir saatten fazla internet kullananların” sanal kaytarma, geliştirici eylemler, rahatlatıcı eylemler ve belirsiz eylemler puanları “bir saatten az internet kullananlarınkine” göre daha yüksektir.

4. “İnternette ne kadar süre kesintisiz bağlı kalıyorsunuz?” sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($t=-2.20$, $p=0.029$).

- Suiistimale açık eylemler ve rahatlatıcı eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler ($t=-2.71$, $p=0.08$) ve belirsiz eylemler ($t=-3.19$, $p=0.002$) puanları ise istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre “bir saatten fazla kesintisiz bağlananların” sanal kaytarma, geliştirici eylemler ve belirsiz eylemler puanları “bir saatten az kullananlarınkine” göre daha yüksektir.

Akca (2013: 75) ise internete kesintisiz bağlı kalma süresi bakımından sanal kaytarma ve alt boyutlarının puanlarının farklılık göstermediğini belirtmektedir.

5. “Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine üye misiniz?” sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($t=3.24$, $p=0.02$).

- Belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler ($t=2.61$, $p=0.010$), suiistimale açık eylemler ($t=3.21$, $p=0.002$), ve rahatlatıcı eylemler ($t=2.78$, $p=0.015$) puanları ise anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre “evet” diyenlerin sanal kaytarma, geliştirici eylemler, suiistimale açık eylemler ve rahatlatıcı eylemler puanları “hayır” diyenlerininkine göre daha yüksektir.

6. “Sosyal medya üzerinden çeşitli paylaşımlarda bulunuyor musunuz?” sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($t=2.55$, $p=0.012$).

- Suiistimale açık eylemler, rahatlatıcı eylemler ve belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler puanları ise anlamlı farklılık göstermektedir ($t=2.97$, $p=0.003$). Buna göre “evet” diyenlerin sanal kaytarma ve geliştirici eylemler puanları “hayır” diyenlerininkine göre daha yüksektir.

7. “Herhangi bir e-posta grubuna üye misiniz?” sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Rahatlatıcı eylemler ve belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler ($t=2.62$, $p=0.01$) ve suiistimale açık eylemler ($t=-2.49$, $p=0.039$) puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre “evet” diyenlerin geliştirici eylemler puanları “hayır” diyenlerininkine göre daha yüksektir. Buna karşın “hayır” diyenlerin suiistimale açık eylemler puanları “evet” diyenlerininkine göre daha yüksektir.

8. “Kaç yıldır internet kullanıyorsunuz?” sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.6$, $p=0.029$). Tukey testinin sonucuna göre farklılık “1-5” yıl grubu ile

“10 yıldan fazla” grubu arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. “10 yıldan fazla” internet kullananlar “1-5” yıl internet kullananlara göre daha fazla sanal kaytarma puanına sahiptir. İnternet kullanma yılı arttıkça sanal kaytarma puanları da artmaktadır.

- Suiistimale açık eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.1$, $p=0.04$). LSD testinin sonuçlarına göre farklılık “1-5” yıl grubu ile “6-10” yıl ve “10 yıldan fazla” grupları arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. “1-5” yıl internet kullananların geliştirici eylemler puanları sırası ile “6-10” yıl ve “10 yıldan fazla” internet kullananlara göre daha düşüktür. İnternet kullanma yılı arttıkça kişisel öğrenme eylemleri puanları da artmaktadır.

- Rahatlatıcı eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.37$, $p=0.037$). Tukey testinin sonuçlarına göre farklılık “1-5” yıl grubu ile “10 yıldan fazla” grubu arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. “10 yıldan fazla” internet kullananlar “1-5” yıl internet kullananlara göre daha fazla rahatlama eylemleri puanına sahiptir. İnternet kullanma yılı arttıkça rahatlama eylemleri puanları da artmaktadır.

- Belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.39$, $p=0.037$). Tukey testi sonucuna göre farklılık “1-5” yıl grubu ile “10 yıldan fazla” grubu arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. “10 yıldan fazla” internet kullananlar “1-5” yıl internet kullananlara göre daha fazla belirsiz eylemler puanına sahiptir. İnternet kullanma yılı arttıkça belirsiz eylemler puanları da artmaktadır.

Akca'nın (2013: 64) çalışmasında da internet kullanma yılı bakımından sanal kaytarma ile alt boyutlarının puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

9. “Kendi internet kullanma becerilerinizi nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($F=6.67$, $p=0.002$). Tukey testinin sonucuna göre farklılık “başlangıç” düzeyinde internet kulanlar ile “ileri” düzeyde internet kullananların puanları arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. Başlangıç düzeyinde internet kullanma becerisine sahip olanların puanları ileri düzeydekilere göre daha düşüktür. İnternet kullanma becerisi arttıkça sanal kaytarma puanı da yükselmektedir.

- Suiistimale açık eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.54$, $p=0.032$). Tukey testinin sonuçlarına göre farklılık başlangıç düzeyinde internet kullananlar ile ileri düzeyde internet kullananların puanları arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. Başlangıç düzeyinde internet kullanma becerisine sahip olanların puanları ileri düzeydekilere göre daha düşüktür. İnternet kullanma becerisi arttıkça geliştirici eylemler puanı da yükselmektedir.

- Rahatlatıcı eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=6.02$, $p=0.003$). Tamhane testinin sonuçlarına göre farklılık “başlangıç” düzeyinde internet kullananlar ile “orta” ve “ileri” düzeyde internet kullananların puanları arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. Başlangıç düzeyinde internet kullananların puanları sırasıyla orta ve ileri düzeye göre daha düşüktür. İnternet kullanma becerisi arttıkça rahatlatıcı eylemleri puanı da yükselmektedir.

- Belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3.20$, $p=0.04$). LSD testinin sonuçlarına göre farklılık başlangıç düzeyinde ve ileri düzeyde internet kullananlar arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. Başlangıç düzeyindekiler ileri düzeydekilere göre daha az belirsiz internet kullanmaktadırlar. İnternet kullanma düzeyi arttıkça belirsiz eylemler puanları da artmaktadır.

Anandarajan ve arkadaşlarının (2000: 78) yarı zamanlı çalışan MBA öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada internet kullanma yeteneği yüksek olanların daha fazla sanal kaytarma yaptıkları belirtilmektedir. Akca'nın (2013: 66) çalışmasında ise internet kullanma becerine göre sadece suiistimale açık internet kullanma farklılık göstermektedir.

10. "İnternete bağlanma gerekçenizden -bilerek ya da bilmeyerek- uzaklaşarak farklı konularla ilgilendiğiniz oluyor mu?" sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($F=14.84$, $p=0.00$). Tukey testinin sonuçlarına göre farklılık "hayır" diyenler ile "bazen" ve "evet" diyenler arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. "Hayır" diyenlerin puanları sırasıyla "bazen" ve "evet" diyenlere göre daha düşüktür. Cevaplar olumsuzdan onumluya gittikçe sanal kaytarma puanı da yükselmektedir.

- Suiistimale açık eylemler puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

- Geliştirici eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=14.17$, $p=0.00$). Tukey testi sonuçlarına göre farklılık "hayır" diyenler ile "bazen" ve "evet" diyenler arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. "Hayır" diyenlerin puanları sırasıyla "bazen" ve evet diyenlere göre daha düşüktür. Cevaplar olumsuzdan onumluya gittikçe geliştirici eylemler puanı da yükselmektedir.

- Rahatlatıcı eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5.75$, $p=0.004$). Tamhane testinin sonuçlarına göre farklılık "hayır" diyenler ile "evet" diyenler arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. "Hayır" diyenlerin puanları evet diyenlere göre daha düşüktür. Cevaplar olumsuzdan onumluya gittikçe rahatlama eylemleri puanı da yükselmektedir.

- Belirsiz eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=14.34$, $p=0.00$). Tamhane testi sonuçlarına göre farklılık "hayır" diyenler ile "bazen" ve "evet" diyenler arasındaki olumsuz farktan kaynaklanmaktadır. "Hayır" diyenlerin puanları sırasıyla "bazen" ve "evet" diyenlere göre daha düşüktür. Cevaplar olumsuzdan onumluya gittikçe belirsiz İK puanı da yükselmektedir.

11. "Sizce mesai saatleri içerisinde internette işiniz ile ilgisi olmayan bir uğraş içerisinde olmak kabul edilebilir bir durum mudur?" sorusuna çalışanların verdikleri cevaplar bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($F=11.208$, $p=0.00$). Tukey testinin sonucuna göre farklılık "evet" ile "kısmen" ve "hayır" cevapları arasındaki olumlu farktan kaynaklanmaktadır. "Evet" diyenlerin sanal kaytarma puanları sırasıyla "kısmen" ve "hayır" diyenlere göre daha yüksektir. Cevaplar olumsuzdan olumluya gittikçe sanal kaytarma puanı da artmaktadır.

- Geliştirici eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=5.822$, $p=0.004$). Tukey testi sonucuna göre farklılık "evet" diyenler ile "bazen" ve "hayır" diyenler arasındaki olumlu farktan kaynaklanmaktadır. "Evet" diyenlerin puanları sırasıyla "kısmen" ve "hayır" diyenlere göre daha yüksektir. Cevaplar olumsuzdan olumluya gittikçe geliştirici eylemler puanı da artmaktadır.

- Suiistimale açık eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F= 7.782$, $p=0.001$). Tamhane testi sonucuna göre farklılık "evet" diyenler ile "hayır" ve "kısmen" diyenler arasındaki olumlu farktan kaynaklanmaktadır. Evet diyenlerin puanları sırasıyla hayır ve kısmen diyenlere göre daha yüksektir.

- Rahatlatıcı eylemler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4.592$, $p=0.012$). Tamhane testi sonucuna göre farklılık "evet" diyenler ile "hayır" diyenler arasındaki olumlu farktan kaynaklanmaktadır. "Evet" diyenlerin puanları "hayır" diyenlere göre daha

yüksektir. Cevaplar olumsuzdan olumluya gittikçe rahatlama eylemeleri puanı da artmaktadır.

- Belirsiz eylemeler puanları anlamlı farklılık göstermektedir ($F= 9.556$, $p=0.001$). Tukey testi sonucuna göre farklılık “evet” diyenler ile “kısmen” ve “hayır” diyenler arasındaki olumlu farktan kaynaklanmaktadır. Evet diyenlerin puanları sırasıyla kısmen ve hayır diyenlere göre daha yüksektir. Cevaplar olumsuzdan olumluya gittikçe belirsiz eylemeler puanı da artmaktadır.

Zhang vd.’ne (2006: 7) göre bireylerin sanal kaytarma ile ilgili normatif/etik değerleri (sanal kaytarmanın moral olarak yanlış kabul edilmesi) sanal kaytarma eğilimini azaltmaktadır.

4. SONUÇ

Bir kamu kurumunun 10 farklı biriminde gerçekleştirilen bu araştırma ile temel olarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Demografik değişkenler bakımından:

1. Cinsiyet değişkenine göre çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir. Yazında bu sonucu destekleyici ve farklı sonuçlar bulunmaktadır.
2. Pozisyon değişkenine göre çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir. Yazında bu sonucu destekleyici ve farklı sonuçlar bulunmaktadır.
3. Yaş değişkenine göre çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Aritmetik ortalamalara göre yaş grubu yükseldikçe sanal kaytarma puanlarının düştüğü görülmektedir. Yazında bu sonucu destekleyici ve farklı sonuçlar bulunmaktadır.
4. Eğitim değişkenine göre çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Lise eğitimine sahip olanlar sırasıyla önlisans, lisans ve lisansüstü eğitime sahip olanlara göre daha az sanal kaytarma yapmaktadırlar. Eğitim düzeyi arttıkça sanal kaytarma puanı da yükselmektedir. Yazında bu sonucu destekleyici ve farklı sonuçlar bulunmaktadır.
5. Pozisyon kıdemi bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Genel olarak pozisyon kıdemi arttıkça sanal kaytarma puanı da artmaktadır. Yazında bu sonucu destekleyici ve farklı sonuçlar bulunmaktadır.
6. Kurum kıdemi bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. “6-10” yıl çalışanların sanal kaytarma puanları “16 ve üzeri” yıl çalışanlara göre daha yüksektir. Yazında aksi yönde sonuçlar bulunmaktadır.

İnternet kullanımı bakımından:

1. İşyerinde internete bağlantı kaynağı bakımından, çalışanların sanal kaytarma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir. Yazında destekleyici veya farklı sonuca rastlanmamıştır.
2. İnternet kullanım sıklığı bakımından çalışanların sanal kaytarma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre “her gün” internet kullananların sanal kaytarma

puanları “haftada bir kaç gün” internet kullananlara göre daha yüksektir. Yazında destekleyici sonuç bulunmaktadır.

3. Günlük internette kalma süresi bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre “bir saatten fazla internet kullananların” sanal kayıtma puanları “bir saatten az internet kullananlarınkine” göre daha yüksektir. Yazında destekleyici veya farklı sonuca rastlanmamıştır.

4. Günlük internette kesintisiz bağlı kalma süresi bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre “bir saatten fazla kesintisiz bağlananların” puanları “bir saatten az kullananlarınkine” göre daha yüksektir. Yazında aksi yönde sonuçlar bulunmaktadır.

5. Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine üye olmak bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistik açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Sosyal paylaşım sitelerine üye olanların sanal kayıtma puanları olmayanlarınkine göre daha yüksektir. Yazında destekleyici veya farklı sonuca rastlanmamıştır.

6. Sosyal medya üzerinden çeşitli paylaşımlarda bulunmak bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Paylaşımında bulunanların sanal kayıtma puanları bulunmayanlarınkine göre daha yüksektir. Yazında bu sonucu destekleyici veya farklı sonuçlar bulunmamaktadır.

7. Herhangi bir e-posta grubuna üye olmak bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir. Yazında destekleyici veya farklı sonuca rastlanmamıştır.

8. İnternet kullanma yılı bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. “10 yıldan fazla” internet kullananlar “1-5” yıl internet kullananlara göre daha fazla sanal kayıtma puanına sahiptir. İnternet kullanma yılı arttıkça sanal kayıtma puanları da artmaktadır. Yazında farklı sonuçlar bulunmaktadır.

9. İnternet kullanma beceri düzeyi bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Başlangıç düzeyinde internet kullanma becerisine sahip olanların puanları ileri düzeydekilere göre daha düşüktür. İnternet kullanma becerisi arttıkça sanal kayıtma puanı da yükselmektedir. Yazında bu sonucu destekleyici ve farklı sonuçlar bulunmaktadır.

10. İnternete bağlanma gerekçesinden bilerek ya da bilmeyerek- uzaklaşma bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. “Hayır” diyenlerin puanları sırasıyla “bazen” ve “evet” diyenlere göre daha düşüktür. Cevaplar olumsuzdan olumluya gittikçe sanal kayıtma puanı da yükselmektedir. Yazında destekleyici veya farklı sonuca rastlanmamıştır.

11. Sanal kaytarmayı içselleştirme bakımından çalışanların sanal kayıtma puanları istatistiki açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Sanal kaytarmayı kabul edilebilir bir durum mudur sorusuna “Evet” diyenlerin puanları sırasıyla “kısmen” ve “hayır” diyenlere göre daha yüksektir. Cevaplar olumsuzdan olumluya gittikçe sanal kayıtma puanı da artmaktadır. Yazında bu sonucu destekleyici sonuç bulunmaktadır.

Örgütlere Yönelik Öneriler

Teknolojinin gelişmesi, ucuzlaması ve yaygınlaşmasıyla birlikte internet hem örgütler hem de bireyler için zorunluluk haline gelmektedir. Bu durum işletmelerde sanal kaytarmaların daha da artacağı yönünde beklentileri gündeme taşımaktadır.

Çoğu yeniliklerde olduğu gibi internet de kötü amaçlı kullanılabilir. Ancak çalışanlar interneti doğrudan veya dolaylı olarak örgütün çıkarları doğrultusunda kullanabilirler. Bunun için kurumların sanal kaytarma ile mücadele yerine **sanal kaytarmanın yönetilmesini** ele almalıdırlar. Bu bağlamda örgüt yönetimlerine birkaç öneride bulunulabilir.

- Çalışanları sanal kaytarmaya iten çevresel ve kişisel nedenler araştırılmalı ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması yoluna gidilmelidir.

- Çalışanları sanal kaytarmanın örgüt ve çalışanlar için muhtemel tehlikeleri konusunda eğitim verilerek bilinçlenmeleri sağlanmalıdır.

- Kurumların mesai saatlerinde ve iş yerinde internet kullanımı ile ilgili politikalarını ve aksi davranışlarla ilgili yaptırımlarını belirlemeleri, bunu kurum içinde yaymaları gereklidir.

- Örgütü zan altında bırakacak veya yasal yaptırımlarla karşı karşıya getirebilecek istenmeyen eylemler ile hoş görülebilir veya göz yumulabilir eylemler açık bir şekilde birbirinden ayrılmalıdır.

- İstenmeyen eylemleri belirleyip duyurmak önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Kurumlar aynı zamanda önemli ve tehlikeli kaytarma eylemlerini tespit edecek sistemler geliştirmelidirler. Ayrıca kural ihlalleri tespit edilip cezalandırılmazsa kuralların etkisi ortadan kalkacaktır.

- Sanal kaytarma toptancı bir yaklaşımla iyidir veya kötüdür olarak ele alınmamalı. Sanal kaytarmayı tümünden ortadan kaldırmak pratik olarak mümkün olmadığı gibi bunu sağlamaya çalışmanın çalışanlar üzerinde olumsuz tesirleri de olabilir. Bunun için çalışanların günün belirli bölümlerinde kendi özel işlerini yapabilecekleri zamanlar belirlenebilir.

- Sanal kaytarmanın çeşitleri dikkatlice ele alınmalı ve çalışanların gelişimine katkı sunacak olanlar (eğitici video, sunum indirilmesi, mevzuatın takip edilmesi vs.) veya haberlere kısa bir göz atmak gibi dinlenme amaçlı olanlara belirli sınırlar dahilinde izin verilebilir.

Araştırmanın doğal olarak bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle bu çalışmada tek bir kamu kurumu inceleme konusu yapılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın sonuçlarını bütün kamu çalışanlarına genelleme durumu söz konusu değildir. İkinci olarak anket soruları olumsuzluk çağrıştırmamakla ve bireysel sonuçlarının üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı güvencesi verilmiş olmakla birlikte kamu çalışanları anketteki ifadelerle çekingen davranmış olabilirler. Yerli yazında sanal kaytarma ile ilgili çalışmaların azlığı dikkate alındığında araştırmanın sonuçlarının yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sanal kaytarma konusu nispeten yeni bir konu olmasından dolayı yerli yazında yeterince ele alınmamıştır. Sanal kaytarmanın nedenleri ve sonuçları üzerinde araştırmalara gerek duyulmaktadır. Sanal kaytarmaya etki eden çevresel ve kişilik faktörleri ve sanal kaytarmanın çalışanlar ve örgüt üzerindeki etkisi gelecek çalışmalarda ele alınabilir.

Son not:

* Bu araştırmanın verileri Doç. Dr. Ömer Faruk Ünal'ın danışmanlığında Songül Tekdemir tarafından yürütülen "Kamu Sektöründe Sanal Kaytarma" konulu yüksek lisans bitirme çalışmasından (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015) alınmıştır.

* Data of this study is gathered from A Graduation Project in the Requirement for the Degree of Master of Science in Business Administration by Songül Tekdemir, (advisor Ömer Faruk Ünal) "Cyberloafing in Public Sector", Süleyman Demirel University, Institute of Social Sciences, 2015.

** Recreation kelimesinin Türkçemizde karşılığı hem dinleme hem de eğlenme anlamına gelmektedir. Her ikisinin de karşılayacak tek bir kelime rahatlatma, yenilenme veya kendine gelme olabilir.

KAYNAKÇA

- AKCA, A. (2013). Okul Yöneticilerinin İş Dışı İnternet Kullanım (Siber Aylaklık) Davranışlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ANANDARAJAN, M. ve Simmers, C. A. (2004). “Constructive and Dysfunctional Personal Web Usage in the Workplace: Mapping Employee Attitudes”, 1-27, içinde Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management (editörler: M. Anandarajan ve C. Simmers), Information Science Publishing.
- ANANDARAJAN, M., Devine, P. ve Simmers, C. A. (2004). “A Multidimensional Scaling Approach to Personal Web Usage in the Workplace”, 61-79, içinde Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management (editörler: M. Anandarajan ve C. Simmers), Information Science Publishing.
- ANANDARAJAN, M., Simmers, C. A. ve D’Ovidio, R. (2011). “Exploring the Underlying Structure of Personal Web Usage in the Workplace”, *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 14(10), 577-583.
- ANANDARAJAN, M., Simmers, C. ve Igarria, M. (2000). An Exploratory Investigation of the Antecedents and Impact of Internet Usage: An Individual Perspective”, *Behaviour and Information Technology*, 19(1), 69-85.
- ASKEW, K., Buckner, J. E., Taing, M. U., Ilie, A., Bauer, J. A. ve Coovert, M. D. (2014). “Explaining Cyberloafing: The Role of the Theory of Planned Behavior”, *Computers in Human Behavior*, 36, 510-519.
- BLANCHARD, A. L. ve Henle, C. A. (2008). “Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus of Control” *Computers in Human Behavior*, 24, 1067-1084.
- CAVUSOGLU, Palamutcuoglu, A. ve Palamutcuoglu, B: T. (2014). “Çalışanların Demografik Özelliklerinin Sanal Kaytarma (Cyberloafing) Üzerindeki Etkisi: Üniversite Çalışanları Üzerinde Ampirik Bir Araştırma”, 1(3), *Research Journal of Business and Management*, 149-168.
- CHAK, K. (2003), Shyness and Locus of Control as Predictors of Internet Addiction and Internet Use, A Graduation Project in Partial Fulfillment of the Requirement for the Degree of Master of Science in New Media, The Chinese University of Hong Kong.
- ÇELİK, N. (2014). “Job Satisfaction’s Impact On Cyberloafing: An University Example”, 10th International Academic Conference, 03 June 2014, Vienna.
- FOSTER, M. (2001). “Be Alert to the Signs of Employee Internet Addiction”, *National Public Accountant*, 46, 39-40.
- GARRETT, R. K. ve Danziger, J. N. (2008). “Disaffection or Expected Outcomes: Understanding Personal Internet Use During Work”, *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 937-958.
- İYİGÜN, N. Ö., Yıldız, B. ve Yıldız, H. (2014). “Çalışanların Sanal Kaytarma Davranışları Psikolojik Sözleşme Algısıyla Açıklanabilir mi?”, 6-8 Kasım 2014, 57- 64, Kayseri, www.academia.edu, (10.03.2015).

- HASSAN, H. M., Reza, D. M. ve Farkhad, M. A. A. (2015). "An Experimental Study of Influential Elements on Cyberloafing from General Deterrence Theory Perspective Case Study: Tehran Subway Organization", *International Business Research*, 8(3), 91-98.
- JACKSON, L. A., Ervin, K. S., Gardner, P. D. ve Schmitt, N. (2001). "Gender and the Internet: Women Communicating and Men Searching", *Sex Roles*, 44 (5/6), 363-379.
- KALAYCI, Ő. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- KAPLAN, M. ve Çetinkaya, A. Ő. (2014). "Sanal Kaytarma ve Demografik Özellikler Açısından Farklılıklar: Otel İşletmelerinde Bir Araştırma", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 26-34.
- KARAOĞLAN Yılmaz, F. G., Yılmaz, R., Öztürk, H. T, Sezer, B. ve Karademir, T. (2015). "Cyberloafing as a Barrier to the Successful Integration of Information and Communication Technologies into Teaching and Learning Environments", *Computers in Human Behavior*, 45, 290-298.
- KIM, S. J. ve Byrne, S. (2011). "Conceptualizing Personal Web Usage in Work Contexts: A Preliminary Framework", *Computers in Human Behavior*, 27, 2271-2283.
- KÖSE, S., Oral, L. ve Türesin, H. (2012). "İş Yaşamında Sosyal Kolaylaştırma Kavramı ve Sanal Kaytarma ile İlişkisi: Araştırma Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 287-295.
- LEE, Z., Lee, Y. ve Kim, Y. (2004). "Personal Web Usage in Organizations", 28-45, içinde *Personal Web Usage in the Workplace: A Guide to Effective Human Resources Management* (editörler: M. Anandarajan ve C. Simmers), Information Science Publishing.
- LIBERMAN, B. Seidman, McKenna, G. K. ve Buffardi, L. E. (2011). "Employee Job Attitudes and Organizational Characteristics as Predictors of Cyberloafing", *Computers in Human Behavior*, 27, 2192-2199.
- LIM, V. K. G. (2002). "The IT Way of Loafing on the Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice", *Journal of Organizational Behavior*. 23, 675-694.
- LIM, V. K. G. ve Chen, J.Q. (2012). "Cyberloafing at the Workplace: Gain or Drain on Work?", *Behaviour and Information Technology*, 31(4), 343-353.
- LIM, V. K. G. ve Teo, T. S. H. (2005). "Prevalence, Perceived Seriousness, Justification and Regulation of Cyberloafing in Singapore An Exploratory Study", *Information and Management*, 42, 1081-1093.
- MAHATANANKOON, P., Anandarajan, M. ve Igbaria, M. (2004). "Development of a Measure of Personal Web Usage in the Workplace", *Cyberpsychology and Behavior*, 7(1), 93-104.
- MORAHAN-Martin, J. (2001). "Caught in the Web: Research and Criticism of Internet Abuse with Application to College Students", içinde *Learning and teaching on the World Wide Web*, (editör: C. R. Wolfe), 191-219, Academic Pres, San Diego, CA, aktaran: Liberman, B. Seidman, McKenna, G. K. ve Buffardi, L. E. (2011) "Employee Job Attitudes and Organizational Characteristics as Predictors of Cyberloafing", *Computers in Human Behavior*, 27, 2192-2199.

- OZLER, D. E. ve Polat, G. (2012). “Cyberloafing Phenomenon in Organizations: Determinants and Impacts”, *International Journal of eBusiness and eGovernment Studies*, 4(2), 1-15.
- ÖRÜCÜ, E. ve Yıldız, H. (2014). “İşyerinde Kişisel İnternet ve Teknoloji Kullanımı: Sanal Kaytarma”, *Ege Akademik Bakış*, 14(1), 99-114.
- ÖZKALP, E., Aydın, U. ve Tekeli, S. (2012). “Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri”, *Çimento İşveren Dergisi*, 26(2), 18-33.
- POLZER-Debruyne, A. M. (2008). *Psychological and Workplace Attributes that Influence Personal Web Use (PWU)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Endüstriyel/Örgütsel Psikoloji, Massey Üniversitesi, New Zealand.
- TING, Y. ve Grant, R. (2005). “Internet Usage of Local Government Employees: A Study of the Effect of Individual Preferences, Group Influences, and Administrative Factors”, *The Social Science Journal*, 42, 323-331.
- UGRIN, J. C. ve Pearson, J. M. (2013). “The Effects of Sanctions and Stigmas on Cyberloafing”, *Computers in Human Behavior*, 29, 812-820.
- UGRIN, J. C., Pearson, J. M. ve Odom, M. D. (2008). “Profiling Cyber-Slackers in the Workplace: Demographic, Cultural, and Workplace Factors”, *Journal of Internet Commerce*, 6(3), 75-89.
- VITAK, J., Crouse, J. ve LaRose, R. (2011). “Personal Internet Use at Work: Understanding Cyberslacking”, *Computers in Human Behavior*, 27, 1751-1759.
- WYATT, K. ve Philips, G. J. (2005). “Internet Use and Misuse in The Workplace”, *Proceedings of OZCHI*, November 23-25, 2005, Canberra, Australia.
- WEATHERBEE, T.G. (2010). “Counterproductive Use of Technology at Work: Information and Communications Technologies and Cyberdeviancy”, *Human Resource Management Review*, 20,35-44.
- YOUNG, K. S. (1996). “Internet Addiction: The Emerge of a New Clinical Disorder”, *Cyberpsychology and Behavior*, 1(3), 237-244.
- ZHANG, D., Oh, L. B. ve Teo, H. H. (2006). “An Experimental Study of the Factors Influencing Non-Work Related Use of IT Resources at Workplace”, *Proceedings of the 39th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*.